

Regina Žepkaitė

(1925 07 28 – 2010 04 28)

Regina Žepkaitė gimė Alytuje smulkaus verslininko šeimoje. Dėl buitinės traumos kūdikystėje buvo silpnos sveikatos, besimokydama trečiame skyriuje labai sirgo, buvo palikta kurso kartoti. Tai buvo tikra tragedija guviam, protingam, gabiam vaikui. Sielvarto slegiama per vasaros atostogas išmoko puikiai deklamuoti eilėraščius. Rudenį minint Vilniaus atplėšimo nuo Lietuvos metines, maža mergaitė buvo pastatyta ant kėdės ir deklamavo Maironio eilėraščių „Vilnius prieš aušrą“. Deklamuotoja sulaukė griausmingų aplodismentų, o Vilniaus tema nulėmė visą gyvenimą.

1945 m. baigusi gimnaziją, Regina pradėjo istorijos studijas Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakultete. 1947 m. būsimieji istorikai buvo perkelti

į Vilnių. Čia ji pasirinko visuotinės istorijos specialybę, kuri reikalavo skaityti ne tikta lietuviškai, bet ir kitomis kalbomis. Lenkų ir rusų kalbas Regina mokėjo, o vokiečių kalbos pagrindus taip pat turėjo. Apgalvojęs visas galimybes, Regina nutarė studijuoti Lietuvos ir Lenkijos santykių problemą.

1950 m. birželio 30 d. Regina Žepkaitė gavo Vilniaus universiteto baigimo diplomą su pagyrimu ir buvo paskirta dirbti į Lietuvos istorijos institutą, priklausiusį Mokslų akademijai. Tačiau kūrybinei veiklai sąlygų Regina čia nerado, nes buvo apkrauta techniniu darbu. Todėl 1951 m. ji persikėlė į Alytų ir pradėjo dėstyti istoriją Alytaus mokytojų seminarijoje (vėliau seminarija buvo pavadinta Pedagogine mokykla). Čia ji dirbo penkerius metus – dėstė istoriją visuose keturiuose seminarijos kursuose, istorijos mokymo metodiką, vadovavo savo dalyko pedagoginei praktikai pradžios mokyklos klasėse. Prisiminimų knygoje R. Žepkaitė darbo Pedagoginėje mokykloje penkmetį (1951–1956 m.) pavadino šviesiausiu laikotarpiu savo gyvenime.

Pedagoginę mokyklą uždarius, Reginei buvo pasiūlytas Alytaus IV vidurinės mokyklos direktorės postas. Tai buvo ta pati mokykla, kurią Regina baigė 1939 m.: skurdus pastatas, menka mokymo bazė, direktorė kartu buvo ir ūkininkė, ir administratorė. Pareigos pasirodė per sunkios tiek moraliai, tiek fiziškai. Pasidavusi akademiko Juozo Jurginio įkalbinėjimams, Regina 1958 m. išlaikė stojamuosius egzaminus į aspirantūrą ir ėmėsi disertacijos „Lietuvių tautos kova už Vilnių 1918–1928 metais“. 1965 m. apgynusi disertaciją, buvo paskirta vyresniąja moksline bendradarbe. Tuo metu institute buvo rašomas sudėtingas dviejų dalių veikalas – „Vilniaus miesto istorija nuo Spalio revoliucijos iki dabartinių dienų“. Gausiai iliustruota knyga pasirodė 1972 m. Kadangi darbas prie Vilniaus istorijos neatėmė viso mokslininkės laiko, Regina kartu dirbo prie pirmosios savo monografijos „Lietuva tarptautinės politikos labirintuose 1918–1940 m.“ 1973 m. knygynuose pasirodžiusi monografija neužsigulėjo.

Lietuvos istorijos institutas buvo įpareigotas parengti Lietuvos TSR istorijos vadovėlius vidurinės mokyklos X–XI klasėms. Viena iš tų vadovėlių autorių buvo Regina. 1969–1979 m. „Šviesa“ išleido vienuolika vadovėlių laidų lietuviškoms mokykloms.

1980 m. R. Žepkaitė išleido monografiją „Diplomatija imperializmo tarnyboje“. Ši „kepurė“ dengė tikrąjį tyrimų

problema – Lietuvos ir Lenkijos santykius 1919–1939 m. Monografija sulaukė atgarsių ne tik Lenkijoje. Ją palankiai įvertino JAV istorikai.

1986 m. pasirodė R. Žepkaitės knyga „Lietuva ir didžiosios valstybės (1918–1939 m.)“. 1990 m. buvo išspausdinta ketvirtoji R. Žepkaitės monografija „Vilniaus istorijos atkarpa 1939–1940 m.“ Knygoje parodyta, kaip pamažu Vilnius darėsi Lietuvos dalimi. Apie šią knygą nemažai rašyta mokslinėje Lenkijos spaudoje.

1983 m. gruodžio 22 d. R. Žepkaitė apgynė daktaro disertaciją „Lietuvos ir Lenkijos santykiai 1919–1939 m. politinėje Šiaurės Rytų Europos konsteliacijoje“.

R. Žepkaitės moksliniai ir mokslo populiarinimo veikalai yra labai reikšmingas indėlis į istorijos mokslo plėtrą. Ne viena istorikų karta rėmėsi ir ateityje remsis jos tyrinėjimų rezultatais.

R. Žepkaitės veikla paliko pėdsaką ir Vilniaus pedagoginio universiteto istorikų gyvenime. Lietuvos istorikai, Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto absolventai Gintautas Vilkelis ir Juozas Skirius mokslininkės vadovaujami parengė ir apgynė disertacijas, Vida Kniūraitė, Sandra Grigaravičiūtė daugybę kartų naudojos prasmingais R. Žepkaitės patarimais ir konsultacijomis. Ne kartą Istorijos fakulteto studentai ir dėstytojai klausė R. Žepkaitės paskaitų tarptautinių santykių istorijos klausimais, didelį pedagoginį talentą ir taktą garsi mokslininkė demonstravo pirmininkaudama baigiamųjų egzaminų komisijai Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakultete.

Iš Istorijos instituto Regina Žepkaitė išėjo 1994 m., išdirbusi 35 metus.

1997 m. prasidėjo naujas Reginos gyvenimo etapas – ji persikėlė į Varėną. Čia rankas sudėjusi nesėdėjo: 2002 m. pasaulio šviesą išvydo kolektyvinis veikalas, kurio rengimui vadovavo ir kai kuriuos skyrius rengė Regina – „Varėna istorijos kelyje“. Knyga buvo aukštai įvertinta Varėnoje, pristatyta Frankfurto knygų mugėje, o darbšti istorikė buvo apdovanota „Sidabrinės bitės“ ženklų (Varėnos herbe pavaizduota sidabrinė bitė mėlyname fone virš sidabrinų žiedų).

2004 m. skaitytojams buvo pateiktas dar vienas kolektyvinis darbas „Alytaus istorinė raida“. „Padariau, ką galėjau“, – ta proga pasakė knygą rengusio kolektyvo vadovė Regina Žepkaitė.

2006 m. pasirodė paskutinė Reginos Žepkaitės knyga „Gyvenimas atiduotas istorijai“. Tai buvo žymios mokslininkės, puikaus žmogaus gulbės giesmė. Tarsi kino filme skaitytojui prieš akis praplaukia ne tik Reginos kolegų – Lietuvos istorikų – veikla, ją supusių žmonių gyvenimas, bet ir pati Lietuva, karų ir okupacijų, vargų ir nepriteklių niokojama, bet optimistiškai žvelgianti į ateities tolius, kokia visą gyvenimą buvo pati autorė: silpname kūne gyveno dvasios milžinas.

Netikėtai šiltą ir saulėtą šalto 2010 m. pavasario dieną Alytaus kapinės priglaudė sunkios ligos išsekintus Reginos Žepkaitės palaikus. Tegu jai būna lengvas mylimos gimtinės smėlis.

Vida KNIŪRAITĖ, Juozas SKIRIUS